

עסקים ולומדים

זווית יהודית אקטואלית לקהילת אנשי העסקים

פרשת פנחס, י"ד תמוז תשע"ד

צדק חלוקתי בנחלת הארץ

בפרשה אנו מוצאים עיסוק נרחב בסוגיית חלוקת הנחלות בארץ-ישראל. עם שלם נכנס ברגע אחד לארץ, וצריך לחלק את כל עתודות הקרקע המצויות בה בין שבטיו ומשפחותיו. עבור בני דור באי הארץ אלה היו רגעים מרגשים להם חיכו 40 שנה מאז יציאת מצרים; רגעים להם לא זכו אבותיהם שחטאו בחטא המרגלים ולא זכו להיכנס לארץ. עבורנו יש כאן צהר להתבוננות על שיטת החלוקה ועל הערכים והלבטים שליוו אותה.

על חלק מהשיקולים הערכיים ניתן ללמוד מתוך סתירות בין פסוקים המופיעים זה לצד זה: "לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות. לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעט נחלתו, איש לפי פקדיו יתן נחלתו. אך בגורל יחלק את הארץ לשמות מטות אבותם ינחלו. על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט." (במדבר כו, נג-נז).
נציין שתי סתירות מרכזיות:

הראשונה קשורה בקהל היעד של חלוקת הנחלות. "לאלה תחלק הארץ" המילה 'אלה' מתייחסת למיפקד שהסתיים זה עתה, ובו נמנו המשפחות שצפויות היו להיכנס לארץ. מאידך, אומרת התורה שהחלוקה צריכה להיות עפ"י "שמות מטות אבותם".

הסתירה השנייה קשורה לשיטת החלוקה – שמצד אחד אמורה להיות על-פי מפתח כמותי – "לרב תרבה נחלתו, ולמעט תמעט נחלתו איש לפי פקדיו יתן נחלתו", אך מצד שני כתוב ש "בגורל יחלק את הארץ". חכמי התלמוד שחשו בסתירות אלה הציעו מספר פתרונות. אנו נתמקד בדעתו של רבי יאשיה המובאת בסוגיה במסכת ב"ב קי"ז ע"א. ביחס לסתירה הראשונה, מציע רבי יאשיה את הפתרון הבא: "משונה נחלה זו מכל נחלות שבעולם, שכל נחלות שבעולם - חיים יורשים מתים, וכאן מתים יורשים חיים".
על מנת להבין קביעה זו יש להתבונן במשמעות של חלוקת הארץ.

לפני יציאת מצרים מסר הקב"ה למשה את 4 לשונות הגאולה – והוצאתי; והצלתי; וגאלתי; ולקחתי; וצירף אליהן לשון חמישית – והבאתי. יציאת מצרים נועדה לא רק להציל עבדים מצרפתם, וגם לא רק להופכם לעם ברה סיני, אלא להביאם לארץ ולממש את ברית בין הבתרים, אותה כרת הקב"ה עם אברהם אבינו. משנשלו בני ישראל בחטא המרגלים וסירבו להיכנס לארץ, הם ביטלו למעשה את המשמעות של יציאת מצרים. נגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, ובמקומם יכנסו לארץ דור הבנים. שינוי זה היה משמעותי מאד ביחס למגמה הראשונית של יציאת מצרים, אך את הנעשה לא ניתן היה להשיב, ובמשך 40 שנות נדודים הלך דור ההורים לעולמו, ובמקומו קם דור חדש - דור הבנים. יוצא אם כן שדור הבנים מגשים למעשה את התפקיד ההסטורי של דור יוצאי מצרים - דור ההורים, וכביכול נכנסו לנעליהם. משכך, קובעת התורה שחלוקת הארץ תיעשה באופן שמתייחס לשני הדורות ולא רק לדור שנכנס בפועל לארץ:

"אמר רבי: אמשול לך משל, למה הדבר דומה? לשני אחין כהנים שהיו בעיר אחת, לאחד יש לו בן אחד, ואחד יש לו שני בנים, והלכו לגורן, זה שיש לו בן אחד - נוטל חלק אחד, וזה שיש לו שני בנים - נוטל שני חלקים, ומחזירין אצל אביהן וחוזרין וחולקין בשוה." שיטת החלוקה הזו יוצרת עיוות מסויים שכן בפועל יקבלו שניהם חלק שווה אע"פ שמספר הנפשות בכל בית אב שונה, אך זהו הכרח הנובע מהרצון 'לשתף' את דור יוצאי מצרים עם דור באי הארץ בנחלה.

הסתירה השנייה נובעת גם היא מפער מובנה שקיים בין הרצון והאידיאל שבחלוקה שוויונית. לבין מספר שיקולים מעשיים כגון: הפער הכמותי בין השבטים שמחייב גם פער במספר הנחלות לכל שבט; הפער הכלכלי בין אזורי מרכז ופריפריה; שוויה של אדמה חקלאית מול אדמת טרשים; צרכים שונים – בני זבולון שהתמחו במסחר, יעדיפו נחלה הסמוכה לחוף ולנתיבי המסחר, בני ראובן וגד, יעדיפו אדמות מרעה, ובני השבטים החקלאיים יעדיפו אדמות פוריות באיזורי גידול מתאימים.

הפתרון שנמצא היה שילוב בין ההכרה בצרכים המגוונים לבין גורל א-להי שמבטא את העובדה שלא מדובר על חלוקה סתמית של אדמות אלא על חלוקה של ארץ הקדש, ארץ האבות.

הגמרא (שם, קכ"ב ע"א) מנסחת את הדברים באופן הציורי הבא:
"אמר רבי יהודה: סאה ביהודה שוה חמש סאין בגליל. ולא נתחלקה אלא בגורל, שנאמר: אך בגורל; ולא נתחלקה אלא באורים ותומים, שנאמר: על פי הגורל, הא כיצד? אלעזר מלובש אורים ותומים ויהושע וכל ישראל עומדים לפניו, וקלפי של שבטים וקלפי של תחומין מונחין לפניו, והיה מכין ברוח הקדש ואומר: זבולן עולה - תחום עכו עולה עמו, טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו זבולן, טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום עכו; וחוזר ומכין ברוח הקדש ואומר: נפתלי עולה ותחום גינוסר עולה עמו, טרף בקלפי של שבטים ועלה בידו נפתלי, טרף בקלפי של תחומין ועלה בידו תחום גינוסר, וכן כל שבט ושבט."

החלוקה היתה רציונלית על-פי מיטב השיקולים והצרכים, אך אלו קיבלו את הגושפנקה האלוהית בעזרת הגורל!

בימינו אין הנחיה א-לוהית שיכולה לאשש החלטות אנושיות שחייבות להיעשות על בסיס רציונלי, אך מפרשה זו אנו למדים שאנו רשאים ואף חייבים לשלב שיקולים ערכיים בתוך שיקולי הדעת שמנחים אותנו בסוגיות כלכליות וחברתיות.

**הכותב הינו: הרב ד"ר יהודה אלטשולר,
רב במכון הגבוה לתורה בבר אילן, מרצה להסטוריה במכללת אורות בירושלים,
רב מחתן וכהן במיזם פדיון הבן של צהר.**

בארגון רבני צהר חברים למעלה מ-1,000 רבנים ואנשי חינוך, הפועלים בהתנדבות לקדם זהותה היהודית של מדינת ישראל, מתוך הידברות ושותפות. ארגון רבני צהר מבוסס על עקרונות של ישרה ונאמנות למדינה, תוך מחויבות להלכה ולמסורת היהודית.

**ארגון צהר מזמין אותך להיות שותף באיחוד החברה הישראלית
ובעיצוב דמותה היהודית של מדינת ישראל**

לתרומות ולתמיכה בפעילויות של צהר: 1800-071-414 | www.tzohar.org.il

חפשו אותנו ב-f

